litást néhány műtől eltekintve kevéssé voltak képesek felmutatni.

Tán még e pompás agyagtárgyaknál is látványosabb elemei a kiadványnak az aranyékszerek. A Krisztus utáni első évezred magyarországi aranyleleteit meglehetősen jól ismerem, a korábbi aranytárgyak mennyisége és minősége viszont engem is meglepett: az itt élt mindenkori vezetőréteg gazdagságáról és igényességéről tesznek tanúbizonyságot. A jászladányi sír hatezer éves aranyleletei nyitják e sort (87. o.), ami töretlenül folytatódik az avar kor végéig és a nagyszentmiklósi kincsig (475–481. o.). Az ötvösművesség fejlődése jól nyomon követhető a kiadvány lapjain, nem kevés tanulsággal szolgálva.

Az ötvös- és fazekasmunkák, valamint egyéb alkotások megmutatják, hogy milyen színvonalú tárgyi környezetben élt a régi korok embere, a vezető réteg mindenképpen. *El kell ismernünk, hogy koldusok vagyunk hozzájuk képest!* (Aki megtekinti a Néprajzi Múzeumban kiállított száz évvel ezelőtti paraszti viseleteket, hasonló következtetésre kénytelen jutni.) Őket még kézi készítésű, s ezáltal szükségszerűen egyedi tárgyak vették körül, kézzel szőtt öltözéket viseltek. Az egyszerű használati tárgyakról – kőkori edényektől (37. oldaltól) „honfoglalás kori" hajkorongokig (495–497. o.) – is sugárzik a mindenséggel való közösség megélése.

A kiadvány sok mindenre törekedhetett, de a teljességre természetesen nem. Jó néhány alkotást tudnék említeni, amit szívesen láttam volna még benne, sőt egész tárgycsoportok hiányoznak belőle, például a „honfoglalás kori" mellkeresztek, de igazat kell adnom a kiadónak: ha ennél vaskosabb lett volna a könyv, már a használhatósága látta volna kárát. A „hiányokat" nem fogyatékosságként tekintem, hanem annak bizonyítékaként, hogy ez a hatalmas anyag is csak ízelítőt adhat a Kárpát-medencében előkerült leletekből: a régmúlt művészeinek és kézműveseinek további míves és értékes alkotásai várják, hogy hasonló kiadványokban megismerkedhessünk velük.

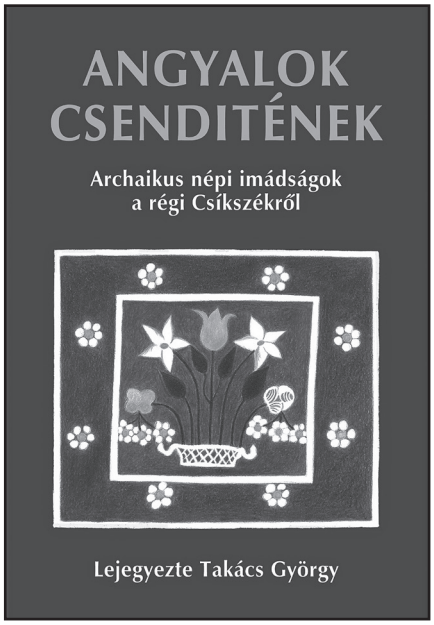
Az ízléses küllemű, gondosan tördelt, rendkívül tartalmas album ára 13 900 Ft, ami talán soknak tűnik, ám ha nem álltak volna mögé támogatók, beleértve a Nemzeti Kulturális Alapot is, és a kiadónak piaci alapon kellett volna árat kalkulálnia, akkor a duplájába kerülne, és valóban drága lenne. Így nyugodt szívvel mondhatom: minden, magát magyarnak és értelmiséginek valló ember polcán ott a helye ennek a fajsúlyos kötetnek, hogy reális képet alkothasson szülőföldje messzi múltba nyúló művelődéstörténetéről, s hogy legyen mit a kezébe adnia gyermekeinek, ha azok az iskolai képzés által nyújtott „ismeretanyagból" kiábrándulva a valóság iránt kezdenek érdeklődni.

Németh Zsolt

Takács György
ANGYALOK CSENDITÉNEK. ARCHAIKUS NÉPI IMÁDSÁGOK A RÉGI CSÍKSZÉKRŐL
912 oldal (Budapest, 2015, Magyar Napló – Írott Szó)

Aranykertbe' aranyfa (2001) és *Kantéros, lüdérc, rekegő* (2004) című kötetei után újabb nagyszabású munkával jelentkezett Takács György néprajzkutatónk. A három testes kötet (566 + 642 + 912 oldalon) a székely műveltség mélyen vallásos életszemléletének számos eddig ismeretlen, új vonatkozását tárja föl, ugyanakkor nélkülözhetetlen forrása a magyar őstörténet, a magyar ősvallás kutatóinak is, lévén a szerző által vizsgált terület a hagyományos életkörülmények és világlátás egyik utolsóként megmaradt szigete a Kárpát-medencében.

„Mindig összeszorul a torkom, ha a régi öregekre gondolok, akik úgy múltak el, mint a hó a napon, ahogy a régi boronaházak, hajdanvolt ker-

tek, »morzsa« életek, elvirágzott álmok helyét nemegyszer csak a dúsabban zöldellő fű jelzi." (15. o.) A költői hangú vallomás is mutatja, hogy a kutató nem „gyűjtési terepnek" tekintette a tájat, ahol rendszeresen, gyakran szinte családtagként élt a nehéz sorsú helybeliekkel (nem pedig „adatközlőkkel" – mert, mint mondja, e kifejezéstől irtózik).

Két és fél évtizeden át majd' negyven útja során, hűséges és vele fáradozó feleségével, Csuzi Enikővel együtt dolgozott és étkezett az ittenieekkel, részese volt örömeiknek és bánataiknak, hallgatta imáikat, ráolvasásaikat a régi Csíkszék jóformán teljes területén. Ez az a szűkebb környezet, távol a különben méltán híres erdélyi városoktól és a zajos turistaútvonalaktól, ahol a székelyek és a csángók ugyanúgy élnek, vagy éltek a legutóbbi időkig, mint őseik több száz év óta – meredek hegyoldalakat művelve, szélsőséges időjárás és testileg igen egyszerű körülmények közepette, ugyanakkor eltelve az ősök imádságos lelkületével. Tisztelettel a természet iránt, türelemmel a szegénységgel és a sorscsapásokkal szemben – melyekből itt bőven kijut mindenkinek.

Különös, de egyáltalán nem véletlen, hogy Takács György is éppen ezekkel a tulajdonságokkal: tisztelettel, alázattal, hallatlan türelemmel és mérnöki pontossággal végezte két és fél évtizeden át a sorstól rászabott munkát. Jogi és teológiai tanulmányai révén az egyházi latin szövegek sem jelentenek számára gondot egy-egy imádság előzményeinek, párhuzamainak nyomozása során, a keresztény teológia kétezer éves (és az egyetemes teológia még ódonabb) eszmei labirintusában pedig könnyedén, helyenként virtuóz intellektussal tájékozódik a mariológia, a krisztológia, a patrisztika, az angelológia vagy a szótériológia összetett, mély és igen átfogó tájékozottságot kívánó teológiai résztudományaiban, de ha a szükség úgy kívánja, járatos az egyiptomi vagy a perzsa istenfelfogás rejtelmei között is.

A kötetet bevezető, helyenként igen megkapóan személyes hangú tanulmány bemutatja a tájat, a gyűjtés napjainkra időnként igencsak nehézzé és szomorúvá lett körülményeit. A műfaj rövid kutatástörténeti áttekintésével is szolgál, valamint feltárja a csíki, gyergyói és kászoni székely, valamint a gyimesi, hárompataki és Úz menti csángó (s a közölt román) imádságok passiókban, kódexekben, imádságos búcsús ponyvákban fellelhető előzményeit, párhuzamait.

Anélkül, hogy megfosztanók az Olvasót a felfedezés szellemi örömétől, kedvcsinálóként ejtsünk néhány szót az első (majd négyszáz oldalnyi) nagyfejezetről, mely a „pénteki imádságokat" tárja elénk. A „péntek" itt is elsősorban a bűnbánat és a rendszeres böjt napja, a nagypénteki passióra való emlékezés által újra és újra felizzított hit szent ideje. De nem csupán ennyi a jelentése. Bővebb, univerzálisabb értelmet is nyer. *„A mindennap ránk köszöntő »péntek« moccanatlan, halotti ideje tehát napszentülettől*

egészen az első, még bíborvörösben tündöklő pitymallati fényekig terjed; a véresen-vörösen előbukkanó, majd diadalmasan felragyogó Nap a krisztusi kereszthalál és az abból fakadó megváltás képzetét idézi a fényből szőtt világ újrateremtését szemlélvén imádságba merülő ember számára. (…) Az Igazság Napjá*nak (Sol iustitiæ) felkelése a húsvétvasárnapi hajnali csoda naponkénti megidézője, a napkeltekor – a hagyomány szerint – keletnek térdelve imádkozó ember a megváltás legfontosabb mozzanatait követheti, míg imáját mormolja.* »Menj ki ajtód elébe, / Tekints fel napkeletre, / Ott látod küzdeni, / Térgyig vérbe', könyökig könnyübe. / Rut lándzsákkal döfdösik, / Vaslándzsákkal szurkodják…« *(…) Imáink hajnali és napszentületi elmondása ezért keresztényi áhítattal elegy táltosi gesztus, a misztikus ima pedig – amint erre néhány szöveg sajátos imperatívusza is utalhat – szinte mágikus, bájoló olvasás, tevékeny részvétel a napfényből szőtt világ újrateremtésében és fenntartásában. Az »elpiszonyodott«, »alig egy marék életvel« létező kicsiny öregasszonyok, a hitük fénylő fegyverzetében minden hajnalon harcba induló »szelidecske vének« makacsul berbetélt, halkan sopotyált imájuk bájoló igéivel világunkat tartják fenn – nap mint nap. Teremtő fohászuk szavára indul fényes útjára a nappal, nagyerejű szent szövegeik a káosz sötét erőivel küzdő Jézust, a* világ világát *segítik kozmoszunkat éltető diadala kivívásában."* (81–82. o.)

A további fejezetek – több más típuson kívül – hajnali és esti imák, az Atyához szóló, Újhold-, Szent Antal- és jó halálért mondott imák zavarba ejtően gazdag világát tárják elénk olyan mély (és igen terjedelmes, térben s időben messzi mélységekbe kapaszkodó, helyenként igazi spirituális-teológiai nyomozássá burjánzó) magyarázatok és jegyzetek kíséretében, melyek, miközben feltárják egy-egy imatípus fő jellegzetességeit, visszahelyezik azokat az egyetemesség tágas levegőjébe.

Takács György legújabb kötetét a szakmabelieken kívül tiszta szívvel ajánlhatjuk a néprajztudomány iránt érdeklődő laikusoknak is, továbbá mindazoknak, akik a hagyományos vallásosság romlatlan, tiszta formáit keresik hitehagyott korunkban, ahol a felekezetek és egyházak egymást valamint a féktelen zuhanás gyorsuló ütemét követve feledkeznek meg eredeti hivatásukról, hogy inkább „uniós pénzek" és „projektek" bűvkörébe kerülve színes működő járdákért vagy akadálymentesítésért cserébe gond nélkül leromboljanak ezredéves búcsújáró helyeket; s miközben kiszorítják a latin nyelvű irodalmat vagy a népi vallásosság megszentelt forrásait, a helyükbe pszichoanalitikus jellegű „önismereti" tréningeket és popritmusú „áhitatokat" szerveznek.

Az *Angyalok csenditének* ötszázhuszonegy imája beszédesen bizonyítja a hagyományos vallásosság, ezen belül az archaikus népi imádságok szívmelengető, igaz és mély hittel teli világának megtartó erejét.

A szerző következő, a régi Csíkszék ráolvasásairól szóló, *Elindula boldogságos szép Szűz Mária* című kötete, amely szoros kapcsolatban áll az itt ismertetett imakötettel, a napokban jelent meg a L'Harmattan Kiadónál.

Murányi Tibor